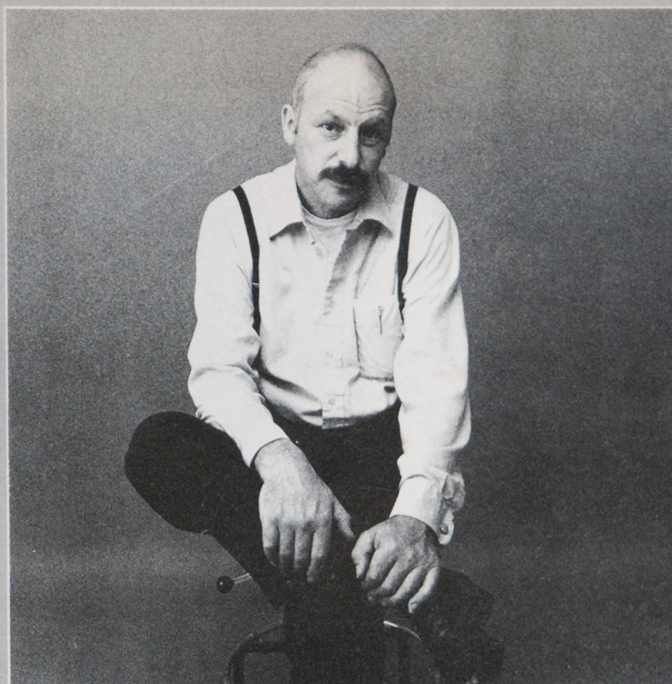

ELI CONTENT

Schilderijen die aan het vierkant ontsnappen

Ella Reitsma
Foto's Sjoerd Holsbergen

**Hij begon als slagersjongen,
was koksmaat op een passagiersschip
en is nu ruim tien jaar kunstenaar,
met tentoonstellingen in het Stedelijk en
bij toonaangevende galleries.**

**Eli Content over het vierkant als de
perfecte vorm en de goede engelen die
voor de mens uitgaan.**

Eli Content krijgt eind oktober en in november twee tentoonstellingen in galerie Onrust aan de Prinsengracht in Amsterdam. Daar worden tekeningen en kleine panelen getoond, waarop hij met acryl- en wasverf werkt. De tentoonstellingen hebben als statement twee dichtregels van K.P. Kavafis. So much I gaze on beauty, my vision is alive with it.
Vorig jaar maakte hij een tijdschrift: De slagersvriend. Drieëntwintig vrienden, onder wie Jan Dibbets, Ansuya Blom, Toon Verhoef en Adam Colton, nodigde hij uit om op een bepaald formaat een kunstwerk te maken. De werken werden in een cassette van geschept karton en rood leer bij elkaar gebracht. Binnenkort komt er een nieuw tijdschrift uit. Het wordt een ode aan het vroege kunsttijdschrift Wendingen. Contents tijdschrift is, zoals hij zelf zegt, lekker elitair en niet te koop. Het heeft een kleine oplage – alleen de mensen die meedoen krijgen het – en het ziet er prachtig uit.

Links: 1987, olieverf/wasverf/doek, 120x120 cm
 Rechts: 1987, acrylverf/paneel, 49x49 cm
 Onder: 1987, wasverf/acrylverf/paneel 49x49 cm

Beide ateliers hebben uitzicht op het water. In het oude atelier op de benedenverdieping van een smal woonhuis zie je de Amstel. In het nieuwe atelier op de derde verdieping van een oude brandweerkazerne 't IJ. Grijsze marineschepen varen voorbij. Aan de overkant ligt het 'dorp' van Rem Koolhaas.

Het gesprek begint in het oude atelier. Daar heeft Eli Content zijn schilderijen van de laatste jaren ordelijk in rekken weggezet, staat zijn verzameling boekbanden uit de jaren twintig en dertig en tik- en telmachines van Olivetti. Zijn passie is schilderen en verzamelen. 'Ik wil mijn eigen museum om me heen,' zegt hij, 'dan hoef ik niet meer naar buiten.'

Eli Content (44 jaar) schildert op grote vierkante doeken. Zijn werk is abstract, de verf wordt dik, bijna plastisch, aangebracht en er is een grote spanning tussen een gedisciplineerde en een expressionistische manier van werken. Juist dat - wankele - evenwicht tussen beheersing en heftigheid, orde en chaos maakt zijn werk van de laatste jaren steeds interessanter.

Eli Content werkt nu zo'n ruim tien jaar professioneel. De eerste doeken die hij exposeerde in een groepstentoonstelling (1976) in het Stedelijk Museum in Amsterdam waren zeer sober. Het vierkant was ook toen zijn uitgangspunt. Er werden over het doek horizontale en verticale lijnen getrokken en de vlakken werden met dunne verf in witte en grijze kleuren gevoelsmatig ingevuld. Het waren bijna meditatieve schilderijen, die verwantschap vertoonden met die van de fundamentele schilders als Agnes Martin en Robert Ruyman. De werkwijze van deze fundamentele schilders, die in 1975 een grote tentoonstelling in het Stedelijk hadden, was altijd controleerbaar. Ze

gingen uit van neutrale formaten als het vierkant, hun kleurgebruik was zeer ingehouden en zij onderzochten als het ware opnieuw de 'essentialia' van de schilder: de drager (linnen, paneel, papier), de verf, de schildershandeling.

'Ik ben eigenlijk betrekkelijk laat met schilderen begonnen,' zegt Content. 'Ik had geen idee wat ik na mijn school moest gaan doen. Op de lagere school keek ik voortdurend uit het raam en wachtte tot het vier uur was. Thuis was

het gezellig, daar buiten was er niets aan.'

Eli Content is joods. Zijn ouders vluchtten in 1942 naar Zwitserland. Daar werd hij geboren. Terug in Nederland woonden ze in Hilversum. Amsterdam was te beladen. 'Alle huizen en straten,' zegt hij 'hadden een betekenis en als je als kind in Zwitserland uit joodse ouders bent geboren en je komt terug, dan ben je, zoals Presser zegt, niet welkom. Er was onder de kinderen op school een sterke antis-

mitische houding. In Hilversum was een joods weeshuis. Kinderen daarvan zaten op mijn school en gingen in de derde klas en bloc naar Israël. Dat wilde ik ook, maar dat kon niet. Mijn vader zei: weet je wat, word maar slager, dan kan je je brood verdienen. Mijn familie zat in het vlees. Ook mijn vader. Dus zo'n gek voorstel was dat niet. Op de Slagersvakschool zat je twee dagen op school, drie dagen werkte je. Met een grote mand met vlees fietste ik door Hilversum. Je kon lekker om je heen kijken en een beetje dagdromen. Maar ik vergat vaak geld te vragen. Dan moest ik dat zelf bijbetalen, want de klanten belden natuurlijk niet op van: hé, die jongen heeft vergeten zijn geld te vragen. Je verdiende dus bijna niets. Toen ik bijna zestien was en de kans kreeg om uit Hilversum weg te gaan, heb ik die gegrepen. Mijn oom was chefkok op de Oranje en via zijn bemiddeling kon ik koksmat worden op een passagiersschip naar Afrika, de Oranjefontein. Daar heb ik zo'n drie jaar op gevaren en ben opgeklommen van koksmat tot eerste aide. De eerste reis moest ik alleen maar pannen schoonmaken. Er waren twee vrouwen aan boord, de linnenjuffrouw en de secretaresse. Die bekeek je of ze uit een droom waren. Het was aan boord een volledige mannenmaatschappij. Er werd gevloekt en gedronken. Als je als joods jongetje bent opgevoed, doe je bepaalde dingen niet. Op een schip doe je alles wat niet mag. Op de eerste reis verkocht je nog je drankbonnen. Op de tweede reis had je die zelf nodig. Die sfeer daar was geweldig. Heel saamhorig, maar ook heel veel ruzies. Ik was een zeer agressief persoon en wanneer iemand me niet beviel, pakte ik een mes of smeed ik een pan naar zijn hoofd. Vooral op de evenaar word je zeer opgefokt, daar is het bloedheet. Na

Links: 1986, olieverfdoek, 160x160 cm
 Rechts: 1987, olieverfdoek, 120x120 cm
 Onder: 1986, olieverfdoek, Grieks kruis

Afrika voer je op hetzelfde schip, maar dan uitsluitend met vracht, naar Hamburg en Bremen. Om na de oorlog Duitsland te bezoeken was iets fantastisch. Duitsland was in puin, in opbouw. Daar zag je de oorlog nog. Je kwam schepen uit Israël tegen en daar wilde ik naar toe. Toen ik achttien was ben ik geëmigreed. Mijn ouders konden het niet meer tegenhouden. Ik heb er drie jaar gewoond en er een tijd in een kibboets gewerkt. Daar heb ik eigenlijk rust gevonden en mezelf bij elkaar kunnen halen, want ik was een behoorlijke vrijbuit. Ik ben gaan lezen, schilderen en beeldjes gaan maken. Die kibboets was in de jaren dertig door een zeer intellectuele groep Duitse joden opgezet. Dat was mijn geluk. Na tweeënhalft jaar ben ik naar Tel Aviv gegaan en heb geprobeerd op de academie te komen, maar ik had niet voldoende vooropleiding. Toen ben ik weer de keuken ingegaan. Daarna heb ik mijn ouders opgezocht en ben in Holland blijven hangen. Ik ben in dienst gegaan, heb in Italië en Zwitserland gewerkt en ten slotte ben ik in Amsterdam als *sous chef* bij Dikker en Thijs gaan werken. 's Ochtends deed ik voorbereidingen in de keuken, 's middags schilderde ik en 's avonds stond ik te koken. Met lakverf, die ik bij de Hema kocht, schilderde ik op paneel: woeste portretten van monsters.'

Eli Content ontmoette in die tijd Engelse schilders, die abstract en zeer systematisch werkten. Hij zag werk van El Lissitzky en van Malevitsj en las alles over hen. Deze vroege Russische abstracten waren voor hem een *eye-opener*. Hij begon na te denken wat hij nu eigenlijk wilde, stapte van de figuratie af en kwam zoals hij zelf zegt in een soort crisis. Hij moest een keuze maken: of het boekenvak in gaan – lezen was naast het schil-

deren voor hem het belangrijkste – of schilder worden. Nadat een vriendin zijn schilderen als volmaakte onzin had betiteld, stapte hij met zijn vierkante paneeltjes naar Ateliers '63 en werd tot zijn stomme verbazing direct aangenomen. Op Ateliers '63 gaven onder anderen Edgar Fernhout, Jan Dibbets, Carel Visser en Wessel Couzijn les. Content had nooit eerder contact met Nederlandse schilders gehad en Ateliers '63 werd voor hem een soort Walhalla. 'Voor het eerst

ontmoette ik mensen die niet belachelijk vonden wat ik deed. Wanneer Couzijn langs kwam en zei dat mijn werk op theedoeken leek, was dat nog aardig vergeleken met wat ik gewend was.'

In deze tijd begon hij met olieverf en doek te werken en maakte witte en grijze vierkante schilderijen, die uit rasters bestonden. Toen hij na anderhalf jaar uitgenodigd werd om in het Stedelijk Museum samen met onder meer Toon Verhoef, Hans van Hoek en Jan Andriess te

exposeren, verliet hij Ateliers '63 en kreeg hij een atelier in Amsterdam. Overdag schilderde hij, 's avonds kookte hij nog steeds.

'Ik heb ontzettend veel geluk gehad,' zegt hij. 'Na het Stedelijk heb ik bij Albert Waalkens en Van Krimpen tentoongesteld, daarna bij Fenna de Vries in Rotterdam. Je kan misschien ook zeggen: je hebt goede schilderijen gemaakt, maar het verhaal gaat dat er soms goede engelen voor de mens uitgaan. Als dat zo is, heb ik zulke engelen om me heen.'

Ik heb wel eens gezegd dat mijn schilderkunst congruent is aan het jodendom. Ik leg elke morgen een gebedsriem om. Dat kan je automatisch doen, maar dat doe je niet. Je denkt er bij na. Ook wanneer je schildert, voer je handelingen uit. Die kan je ook inhoud geven door bij elke handeling te denken aan de volgende stap die je gaat maken. In het begin van mijn tijd op de Ateliers '63 wilde ik verstilde schilderijen maken. Ik tekende een raster en dat schilderde ik tot aan de lijn in. Op een gegeven moment kan je dat je niet meer en doe je de volgende stap. Je gaat het raster wegschilderen. Er ontstaat dan een spanning tussen wat mag en wat niet mag en dat is *buiten* het vierkant verf aanbrengen. Je gaat met de achterkant van een penseel er overheen tekenen of je knijpt de verf direct vanuit de tube op het doek uit. Ik gebruik nu alles: paletmes, tube, kwast. Ik begin altijd met het aanbrengen van een raster, dat een breedte van tien centimeter heeft. Dat vierkant is een eerste ordening, een afbakening. Het is voor mij de perfecte vorm. Iedereen heeft het altijd over de juiste maat, zoals de gulden snede. Voor mij is dat het vierkant. Na het raster breng ik een dunne onderlaag aan, daarna ga ik met dikke verf werken. Ik wil twee dingen samen brengen: iets

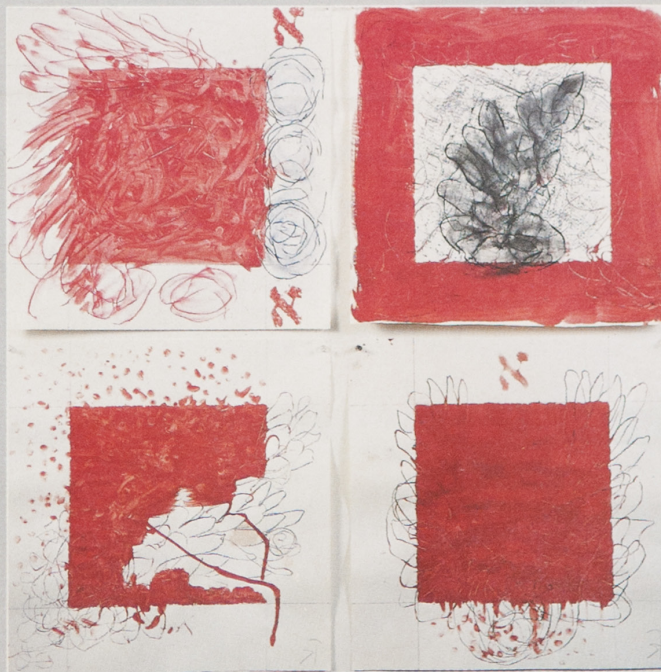
Links: 1987, olieverf/doek, 120x120 cm
 Rechts: 1985, olieverf/doek, 160x160 cm
 Onder: Vier tekeningen, 1987, gemengde techniek 50x50 cm

strengs en iets ongeordends. Een schilderij moet voor mij ook altijd omvatbaar zijn. Ik moet het met uitgespreide armen nog kunnen vastpakken.

De meeste schilderijen die Content de laatste jaren maakt, hebben een zwarte onderlaag. De kleuren lijken daardoor voller te worden. Hij mengt de kleuren nooit van tevoren, maar doet dat op het doek. In de natte rode verf bijvoorbeeld kan hij met de kwast of het paletmes wit of zwart aanbrengen. Behalve dat hij over het raster schildert of het weg-schildert, gaat hij ook dikwijls over de buitenranden van het doek heen. De dikke verf wordt dan een zelfstandige golvende rand buiten het vierkant. Ook al lijkt het op het eerste gezicht of de verf intuïtief en zeer emotioneel is aangebracht, bij beter kijken zit er altijd een duidelijke wetmatigheid in de manier van verf opbrengen. Of de verfstreken zijn met kwast of paletmes afwisselend horizontaal en verticaal óf in een sterke diagonale beweging aangebracht. Content werkt altijd met één kleur, bijvoorbeeld met cadmium rood of cadmium groen. Omdat de ondergrond bijvoorbeeld uit een zwart Grieks kruis bestaat, die hij weer over het raster heeft aangebracht, lijkt het of er verschillende kleuren rood en groen zijn gebruikt. Waar het doek wit is gelaten, wordt de kleur helderder, op zwart meer verzadigd.

'Ook al ziet het er nog zo wild uit,' zegt Content, 'ik doe het heel beheerst. Het is eigenlijk altijd controleerbaar. Ik wil het schilderij als het ware gemetseld hebben. Het is ook een fysieke gebeurtenis. Maar wanneer ik als Karel Appel bezig zou zijn, had ik nooit jaren met het vierkant kunnen werken. Er kan nog zoveel vanuit het vierkant. Je kan er een cirkel in trekken, een driehoek. Wie weet. Vroeger gaf ik mijn schilderijen titels.

Dat heb ik nu niet meer nodig. Wanneer je dan een prachtige titel hebt en niet zo'n mooi schilderij, gaat de titel een eigen rol spelen. Maar het is geen ander ding dan een schilderij. Mensen geven namen aan de dingen, dan ligt het vast. Dat wil ik niet. Wel geef ik een dichtregel of een uitspraak van een filosoof als statement, titel, bij een tentoonstelling mee. Dan vertel ik iets over een idee, een gevoel, dat ik op dat moment over mijn werk heb.

Het gebruik van een bepaalde kleur heeft ook met een periode te maken. Kleuren stralen iets uit, hebben associaties met gevoelens. De laatste tijd gebruik ik vooral rood en zwart. Ik hou van die tegenstellingen en de kracht die ze uitstralen. Zwart vind ik fantastisch. Vooral ivoor zwart. Dat is een soort beenderzwart. Ben vroeger met wit begonnen. Dat is in het joodse geloof de kleur van de dood. Nu gebruik ik vooral zwart, de kleur van het leven. Zwart

heeft alle kleuren in zich.

Je moet bij het schilderen altijd oppassen dat het niet te lekker gaat. Eigenlijk moet je iedere keer opnieuw formuleren wat je aan het doen bent. Als ik het te goed ga doen, ga ik met mijn voeten schilderen, zei geloof ik Gauguin. Dat moet je blijven onthouden.'

We bekijken zijn tekeningen, die er veel lieflijker en decoratiever uitzien dan zijn schilderijen: bladmotieven, die uit een vierkant waaieren, luchtige lijnen naast een zwaar aangezet vlak. Hij heeft een boek met zwart-wit tekeningen gemaakt over het ontstaan van de Hebreeuwse letters. Want, zo staat er in een commentaar op de thora, voordat hemel en aarde werden geschapen, waren er eerst de letters. Die letters gingen met elkaar een gevecht aan wie de belangrijkste was. De vierentwintig bladen die Content maakte – zwarte acrylverf op wit papier, de thora werd in zwart en wit vuur geschreven – zien er ondanks het gevecht speels uit. 'Mijn tekeningen mogen esthetisch en aantrekkelijk zijn. Dat is in dit land van azijnrinkers – want genieten mag hier niet – gevaarlijk om te zeggen. Ik hou van mooi. Tekeningen zijn veel luchtiger. Ik zoek er een heleboel dingen in uit. Veel gooi ik ook weg. Tekeningen is een andere wereld, minder zwaar. Ik pretendeer niet dat ik de eeuwigheid moet omspannen. Bij mijn schilderijen zorg ik natuurlijk wel dat ik goed linnen, een goede ondergrond en goede verf gebruik. Dan houdt het ook een tijd. Als ik doodga, dan gaan ook mijn schilderijen dood. Alles bladdert dan af. Maar ik word heel oud. Er is dus niets aan de hand.'

ELLA REITSMA